

люди мають свої «ідеї» стосовного всього, що діється у світі. Їм не потрібно нікого слухати, адже, на їхню думку, вони і так мають у собі все потрібне. Однак Ортега відзначає недосконалість цих думок. Адже ідеї мають шукати правди, а не стояти на місці. Сам процес мислення означає звернення до певної інстанції. Ідеї ж маси не є справжніми, а лише посяганням на них. «Ідеї цієї пересічної людини не є насправді ідеями, ані посідання їх – культурою. Ідея – це шахування правди. Хто хоче мати ідеї, мусить спочатку свідомо прагнути правди та прийняти правила гри, що їх вона накладає. Годі говорити про ідеї чи погляди, коли не признається жодній інстанції, що їх регулює, норм, на які можна покликатися в дискусії», – підкреслює філософ [1, ст. 56]. Варто відзначити і те, що навала маси утверджує собою право не мати рації. Тобто пересічні люди беруться керувати суспільством, насаджують свої правила і цінності, не маючи при цьому потрібних здібностей. Відбувається це зазвичай за принципом безпосередньої дії, найчастіше насильства.

Шляхетна ж людина має і здібності, і волю, щоб творити благо. Вона постійно рухається і прагне перевершити себе. Самовдосконалення, напруження, тренування – нелегкий шлях, який вибирає для себе лише достойна людина. Вона розуміє свою недосконалість, а відтак постійно прагне стати кращою версією себе, переборонити свої слабкості. Маса ж не розуміє своїх недоліків, адже для цього варто було поглянути на себе зі сторони, порівняти з іншими. Вроджений герметизм душі стає їй на заваді.

Поступово Ортега підводить читачів до однієї з найголовніших проблем тогочасного суспільства маси – людина проживає не своє життя. Народжена у достатку, що був створений її великими предками, вона не відчуває із ним зв'язку, своєї причетності до творення. Тому людина змушена проживати чуже життя. «... засуджений зображувати когось іншого, отже не бути ані ним, ані собою. Його життя неодмінно втрачає свою автентичність і обертається в саме зображення чи фікцію іншого життя. Надмір засобів, якими він примушений орудувати, не дає йому сповнити своє власне і особисте призначення; його життя завмирає. Всяке життя – це боротьба й зусилля бути собою» [1, ст. 74].

Отже, у творах Ортеги можна простежити опозицію загальнолюдських цінностей, що їх сповідує шляхетна людина, та лжецінностей, якими керується самовдоволені людини маси. Добро і користь, свобода і свавілля, служіння вищій меті і герметизм душі. Долею обраних іспанський філософ вважає служіння, а скромне прагнення бути як всі, відмовлятися від відповідальності перед власною долею, розчинити її в масі – вічний ідеал слабких. Кожна людина вільна обирати шлях, по якому хоче слідувати. Вимоги та обов'язки – це складний шлях, який обирає для себе лише гідна людина. Для особистості, яка наділена життєвою силою і відчуває необхідність бути кращою, жити – значить ставити перед собою вимоги. Плисти за течією – легкий шлях, який обирає маса. Життя людини маси інертне, приречене на самообмеження, оскільки ніщо не спонукає розімкнути свої межі.

Література

1. Ортега-і-Гассет. Вибрані твори / пер. з іспанської В. Бурггардта, В. Сахна, О. Товстенко. Київ : Основи, 1994. 420 с.

Людмила Облова
(Київ, Україна)

ДОСВІД ОБМЕЖЕННЯ ДОБРА В СУЧАСНУ ЕПОХУ

Прагнення сучасника обмежити добро і орієнтуватися в своїх діях на «краще» – звична справа. Спитайте того, хто поряд, чому він віддасть перевагу: першочерговому (терміновому) чи повсякчасному і той, без сумніву, обере. І, звичайно, не на словах, буде там, де «випередження», а не момент «тут і тепер». Зосередженість філософів на досвіді

особливого положення добра відкриває можливість зрозуміти вкорінення принципу корисності в сучасність. Показує, що активація упередженості і зятятість толерантністю є наслідком волі вилучення добра.

Практика відмінності добра від зла цікава показом того, що добро є тільки коли його чинити. Воно хоч і не залежить від людини, є саме її творенням. А от зло станеться без зусиль. Не потребує людського витрату. Коли Ж.Бодріяр говорить про потребу виразу себе «нелінгвістичним» актом, тобто немилістю, він не закликає вибухнути злобою. Тільки говорить, що доброчинний – це неприборканий, проте не той, що репетує. Він сингулярний і не пов'язаний примусом ілюзорного [4,фрагмент 1-2]. Тому не стане брати участь в тому, що живе за рахунок «масивності» і «накопичення». Відношення доброчинного не впливає, наприклад, з наявності заторів, які сьогодні керують часом людини і змінами її маршрутів. Той, хто не володіє авто ніяк не є учасником «тисняви». Навіть, коли стоїть в оточені «творців» затору, сам не придушений придбанням машини – відповідає собі.

Коли людина уникає дії оживлення затору, через буття сили чинити опір автоматичності купівлі машини, добро існує. Коли людина одержима машиною – та вказує як бути. Відтак, є тільки зло. Це і є прозорість зла – коли машинальне стає живим, мертво вивільняється абсолютно і заповнює собою живе. Добро неминуче виключається. Можна сказати знецінюється. Вірусний процес нерозрізнення, який описує Бодріяр, створює людину, яка існує, проте не потребує буття людини. Обмежується щезненням добра – вказаними умовами. І займається вивертом зміни себе в свою протилежність, як останньою можливістю вдавати грандіозне [5].

Непотріб буття людини, для істоти, яка вважає себе людиною, стається через безсилля усвідомлення необумовленості добра. При наполяганні встановленого, налагодженого. Про це думав М.Мамардашвілі і проводив ідею розривного простору добра і зла як істинного місця буття людини. Справжня сутність – мисляча – буде справедливою не тому, що цього потребують. І чесною не тому, що засудять. А полюбить не тому, що заїла самотність. Буде розумною не тому, що здобула філософську освіту. А чому? Без причини – з самої себе. Саме з того місця «крайності», на яке стала в момент розриву добра і зла і не дала злу там все собою залити. Думка про те, що людина має постійно «займатися» добром, не маючи звідки витягнути його, зчитати – приречена ставати на край, така ж незрозуміла, як і свобода від ілюзорного того, хто користується машиною, проте байдужий до тиску її існування. Не ясно для чого робити те, що ніяк не визначає людські дії, не залишається у спадок, не кріпиться до тебе – завжди «витягнуте» зі світу. Проте, саме те, що добра немає в світі турбує і вражає людину [7].

Ризикнути бути собою вкрай важко і, головне, ніяк не винагороджується. Краще бути за тих, кого більше і стати визнаним. Людина воліє скласти компанію, адже там вона зайнята редукованим і не переймається самочинністю зла.

Думки про те, що людина, яка згуртована знаним і відомим творить злочинний світ є і у М.Бердяєва. Філософа також хвилював трагічний наслідок досвіду виключення добра. Буквально, катувала дух пригніченість добра «вагомістю» зла [3]. І не дивлячись на те, що, будучи релігійно віруючою людиною, він у мрії «райського добра», дискредитував зло, як філософ розумів, що добро – це завжди оригінальне, а зло – банальне, проте домінує. Тому, добро виключно твориться – проявляється особистісним зусиллям і ніколи не повторюється. А зло скрізь. В ньому перебуваєш безупинно. Людина, яка пов'язана пересічним, замотана марним, вже запрограмована злом. І це – не творець, а власність створеного світу.

Хоч Бердяєв і не розробляв концепцію банальності зла, а говорив про знищення людського «охолодженими продуктами» культури [6, с 337-338], він постійно твердив, що мисляча сутність, перетворена на «взького спеціаліста» і чемна у виконі розпоряджень, не помічаючи сама, чинить злочин проти кожної людини. Авторка логосу «банальності зла» вже без прогнозів, а наживо вразилась злочинністю чемних «кадрів». Спостерігаючи за Ейхманом, за його бездоганною неспроможністю каяття, Х.Арендт усвідомила, що не наказ вчинити зло змушує на дію зла, а розуміння легкого звільнення себе від морального закону і

пильність доказу власної незамінності, заради вірності керівництва. Засуджений навіть не виправдовувався. Він холодно вказував на обумовленість себе добром. І знав, що умови були «пекельні» – коли би не обов'язок чинити зло, то прийшлося би перейти на бік проголошених злочинців. Страта керувала Ейхманом, а не сила бути зрадником повальної злочинності. Арендт показала, що кожний може вчинити зло, а от добротинність – сила непересічної сутності [1].

Та є ще більш приголомшливі спостереження вдавання добра. Одна справа, коли тобі наказують вчинити зло і це стає привабливою можливістю відрізнитися – симуляцією уникнення зла і виконання призначення, а інша, коли ти вважаєш, що злочин є джерелом існування і свідомо присвячуєш життя руйнівному. Не погоджуйчись, а безвідносно до розпоряджень іншого. Так Г.Беккер, розробляючи теорію «раціонального злочину» показав, що не тільки наказом можна прикрити відповідальність за «ліквідацію добра», а ще проголошенням злочину своєю справою [2]. Своїм внутрішнім налаштуванням. Якщо точка зору Ейхмана – робота виявилась злочинною через підхід долі (рок), то злочинність буденного злодія визначається мотивацією професійної волі. Людина, яка вважає, що чинить зло, бо така діяльність приносить належний прибуток, потребує ретельності та передбачає схильність до ризику, сама собі призначає долю зла. Показує, що не зло примушує, а воно само є «обраним». Тут користь (заробіток) і безкорисливість (творчість) пропорційно розташовуються. А далі, ноша добра скидається без докорів. Стверджується його знедоленість.

Коли людина стає злочинцем через нестачу чи тиск негативної сторони речей її засуджують чи виправдовують. А от злочинці за покликанням виходять із конструктивності зла і керуються власною необхідністю в його здійсненні. Їх дії не піддаються звичному суду. Суспільство старанно намагається оптимізувати діяльність служак зла. На покарання прихильників «ризикованого бізнесу» витрачається така кількість грошей, яка показує, що злочин – не вигідна справа. Просто не окупається. І такої професії краще зрестися. Проте добро в цей момент не твориться. Лише представляється статком, майном, досягненням. Все на гірше.

Отже, згідно економічного підходу, існує два зла, з яких і обирається одно – ілюзорне добро. Саме це і помічає М.Фуко, коли розмірковує над творення місць позбавлення свободи [8]. Тюрма показує вигоду легальної справи, коли ув'язнений, обмежений в діях, підраховує скільки би він заробив, коли був би вільним і уникав ризику. Та як бути з незрозумілим прагненням людини витратитися на згубу, а не поживу? Нехай і діяльність виглядає орієнтованою добутком.

Момент втрати, а не відродження людини, яка оптимізується відмовою від злочину через його невідповідність, проявляється тоді, коли її, спеціально відвертаючи від діяння зла, ставлять на шлях «меншого зла». Економіка ризику обрамляється дисципліною і людина «узаконюється». Проте, «врятований» все одно гине. І все тому, що м'яке покарання націлене переробити людину – загальмувати її і цим догодити «угодним». Держава не зацікавлена у «неприборканих», але і подолати їх внутрішню розтрощеність не в змозі. Показуючи, що злочин марний через знаходження людини під наглядом, гуманісти конвоюють сингулярність спостереженням і тільки управляють тяжінням до негативного.

Коли людину заточити заради показу втрати її сил і часу, тоді вона тільки втрату і бачить. Та діячів зла таке не лякає. Спустошення злочинцю по професії до душі. Тож тюрма не стільки виправляє, скільки вговорює організуватися злочинній спільноті.

Отже, бути незамінним – рішучим на унікальність і демонструвати свою велич через вірність змушеному або розпоряджатися своєю долею через тягу до влади – різне. Ця різниця і є критерієм досвіду виключення добра. Тому, виключати добро – те, що як таке відсутнє, значить робити вигляд, що добро існує. А значить симулювати власне існування.

Література:

1. Арндт Х. Эйхман в Иерусалиме. Банальность зла / Х. Арндт [електронний ресурс] // режим доступу <https://www.e-reading.club/book.php?book=1004585>
2. Беккер Г. Экономический анализ и человеческое поведение / Гэри С. Беккер – Thesis. – 1993, вип. 1. – С. 24-40.
3. Бердяев Н. А. О назначении человека. Опыт парадоксальной этики / Н. А. Бердяев [електронний ресурс] // режим доступу <http://www.magister.msk.ru/library/philos/berdyaev/berdn011.htm>
4. Бодрийяр Ж. Жан Бодрийяр: от фрагмента к фрагменту / Ж. Бодрийяр: [електронний ресурс] // режим доступу <https://gtmarket.ru/laboratory/basis/3453>
5. Бодрийяр Ж. Призрак толпы / Жан Бодрийяр, Карл Яспер / Ж. Бодрийяр Прозрачность зла – М. : Алгоритм, 2014. – С. 286 – 302.
6. «Великий киевлянин» Николай Бердяев / Н.А. Бердяев Из лекций о культуре – Центр гуманітарного образования Национальной академии наук Украины, Общество русской философии при Украинском философском фонде / Серия «Киевомышление». – К. : Издательский Дом Дмитрия Бурого, 2018. – С.331-470.
7. Мамардашвили М. Вильнюские лекции по социальной философии (Опыт физической метафизики) / М. Мамаржашвили – СПб. : Азбука, Азбука-Аттикус, 2012. – 320 с.
8. Фуко М. Надзирать и наказывать. Рождение тюрьмы / М. Фуко [електронний ресурс] // режим доступу <https://www.e-reading.club/book.php?book=95796>

Олена БУЙВІДТ

(м.Вишниця, Україна)
Тамара ОГДАНСЬКА
(м.Вишниця, Україна)
Ігор ОГДАНСЬКИЙ
(м.Чернівці, Україна)

УКРАЇНСЬКА ХАРТІЯ ВІЛЬНОЇ ЛЮДИНИ КРІЗЬ ПРИЗМУ ДУХОВНОЇ СПАДЩИНИ ЄВГЕНА СВЕРСТЮКА

*Вишницький коледж прикладного мистецтва
ім. В.Ю.Шкрібляка.
Виховуємо українця-громадянина.
Педагогічний досвід.*

*Україні потрібна ціннісна протоконституція,
якою може бути запропонована Хартія.
Геннадій Друзенко*

*В Хартії апелюється не до суспільства в цілому, а до кожного зокрема. Її можна назвати протоконституцією особи, людини в суспільстві.
Отець Олекса Петрів*

Зрозумілі для нас слова, але що ми конкретно робимо для виховання молоді, окрім постійного нарікання? Та ні, скажете ви, робимо чимало, адже кожен урок гуманітарно-природничого циклу, позакласна, позашкільна робота, робота з батьками – все